

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий Інститут фізичної культури
Кафедра теорії і методики фізичної культури

Зубко Юлія Юріївна

**ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ОДНОБОРСТВ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ
СПЕЦІАЛЬНИХ ШКОЛАХ-ІНТЕРНАТАХ ДЛЯ ДІТЕЙ З ВАДАМИ
СЛУХУ**

Спеціальність: 014 Середня освіта (Фізична культура)

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеню магістра

Науковий керівник

_____ С.В. Чередніченко,

доцент, ст. викладач кафедри ТМФК

« ____ » _____ 20__ року

Виконавець

_____ Ю.Ю. Зубко

« ____ » _____ 20__ року

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ СПЕЦІАЛЬНИХ ШКОЛАХ-ІНТЕРНАТАХ ДЛЯ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ.....	5
1.1. Особливості організації занять адаптивним фізичним вихованням та спортом для дітей з вадами слуху.....	5
1.2. Особливості організації процесу фізичного виховання дітей з вадами слуху в спеціальних-школах інтернат.....	14
1.3. Використання інноваційних технологій для контролю підготовки юних спортсменів з вадами слуху на заняттях з одноборств.....	16
Висновки до розділу 1.....	18
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	19
2.1. Методи дослідження.....	19
2.2. Організація дослідження.....	24
РОЗДІЛ 3. ОБГРУНТУВАННЯ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ КООРДИНАЦІЙНИХ ТА ПСИХОМОТОРНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ ЗАСОБАМИ ОДНОБОРСТВ.....	27
3.1. Рівень соматичного здоров'я та фізичної підготовленості дітей які мають розлади слуху та здорових їх однолітків.....	27
3.2. Характеристика методики секційних занять з одноборств для дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху.....	32
3.3. Вплив засобів одноборств на координаційні та психомоторні здібності дітей з розладами слуху.....	37

	3
Висновки до розділу 3	43
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	47

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

СК – спортивний клуб;

ЕГ – експериментальна група;

КГ – контрольна група;

ЗФП – загальна-фізична підготовка;

ЗРВ – загально-розвивальні вправи;

СФП – спеціальна фізична підготовка;

ЗО – заклад освіти.

ВСТУП

Актуальність теми. Протягом останніх років в умовах нестабільної політичної, економічної, соціально-гуманітарної ситуації у країні, за результатами досліджень Всесвітньої організації здоров'я (ВООЗ) приблизно 4% дітей з різними захворюваннями органів слуху, в той час як загальна кількість людей (дорослого населення з дерирацією слуху налічується близько 360 чоловік. Дослідження науковців з проблеми виховання дітей з вадами слуху вказують, що: «з різних причин кількість дітей з вадами слуху зростає, що вказує на необхідність оновлення змісту та удосконалення системи освіти, впровадження нових форм і методів навчання та виховання» [11]. Це вимагає негайного перегляду ставлення керівництва спеціальних шкіл-інтернатів до фізкультурно-оздоровчої роботи та визнання пріоритетності здорового способу життя з метою розвитку та корекції фізичної підготовленості та формування гармонійно розвиненої особистості, і адаптації таких дітей до суспільства.

Саме тому, розробка змісту додаткових секційних занять в умовах шкіл-інтернатів для дітей з вадами слуху, а також включення таких дітей у загальне навчання спільно з їх однолітками, які не мають проблем зі здоров'ям забезпечить розвиток їх фізичних здібностей і сприятиме корекції здоров'я є актуальним питанням, яке необхідно вирішувати за допомогою засобів фізичної культури і спорту.

Науковці постійно вирішують завдання підвищення зацікавленості учнів з вадами слуху до фізкультурно-оздоровчої діяльності, а також до навчання загалом: упроваджуються новітні технології у навчальний процес з фізичного виховання у спеціальних школах-інтернатах (І.М. Скрипка, М.Б. Чхайло, І.С, Туряниця [44]; досліджуються новітні підходи у навчанні

дітей з особливими потребами та питання ефективного технологічного забезпечення інклюзивного навчання дітей із ООП та порушеннями слуху А.В. Колишкін [23]; запропоновано нові підходи до проведення компенсуючих занять з фізичної культури, адаптивного фізичного виховання та застосування засобів різних видів спорту в процесі фізкультурно-оздоровчої роботи для дітей з вадами слуху (Х. Є. Гурінови [9], І.М. Ляхова [28], Ю.А. Пеганов [36], А.В. Романенко [42]).

Разом з тим невідповідність змісту та організації фізкультурно-оздоровчої, секційної роботи з дітьми, які мають розлади слуху вимогам сучасності і недостатня пропаганда здорового способу життя серед дітей з даною нозологією підтверджують актуальність теми кваліфікаційного дослідження.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити вплив методики секційних занять з одноборств на рівень розвитку координаційних та психомоторних здібностей дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми організації, напрями і реалізації завдань фізичного виховання та форми його організації при роботі із дітьми з вадами слуху.

2. Визначити стан фізичного здоров'я дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху та здорових їх однолітків

3. Розробити та впровадити методику секційних занять з одноборств для дітей з вадами слуху та дослідити її вплив на розвиток координаційних та психомоторних здібностей дітей даної нозології..

Об'єкт дослідження – зміст та структура секційних занять з одноборств для дітей з вадами слуху.

Предмет дослідження – координаційні та психомоторні здібності молодшого шкільного віку з вадами слуху

Для вирішення поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, , метод визначення добової рухової активності, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент, методи математичної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів. Вперше визначено вплив методики секційних занять з одноборств на показники координаційних та психомоторних здібностей дітей з вадами слуху; доповнено дані про сформованість координаційних та психомоторних здібностей здорових учнів початкової школи та дітей з вадами слуху цього ж віку.

Практичне значення одержаних результатів. роботи полягає у впровадженні методики секційних занять з одноборств для дітей з вадами слуху в Комунальну установу Сумську загальноосвітню школу I-III ступенів №22 імені Ігоря Гольченка Сумської міської ради, що підтверджується відповідними актами впровадження. Розроблена методика може сприяти більшому залученню дітей з особливими освітніми потребами та дітей, які мають порушення слуху до систематичних занять фізичною культурою та спортом, як в процесі урочних, так і позаурочних заняттях закладів загальної та спеціальної освіти.

Апробація результатів дослідження. Результати кваліфікаційної роботи висвітлені на I студентській Міжнародній науково-практичній конференції «Цифрові технології в процесі підготовки спортсменів в умовах формального і неформального навчання» (Суми, 2021) та на XXI Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення». (Суми, 2021).

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (53 найменування). Загальний обсяг роботи – 53 сторінки, з них основного тексту 45 сторінки. Робота ілюстрована таблицями і рисунками.

РОЗДІЛ 1

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ СПЕЦІАЛЬНИХ ШКОЛАХ-ІНТЕРНАТАХ ДЛЯ
ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ

1.1. Особливості організації занять адаптивним фізичним вихованням та спортом для дітей з вадами слуху

Невід’ємною складовою фізичного виховання дітей з вадами слуху або з іншими нозологіями є фізкультурно-оздоровча робота, що є важливим елементом процесу становлення рухових умінь і навичок під час навчання в спеціальних закладах освіти. Відомо, що повноцінне отримання необхідної інформації можливе за умови високого розвитку фізичного, психофізичного і психоемоційного стану, індивідуального здоров’я дітей, але існування певних вад в розвитку дитини знижує всі її можливості і призводить до соціальної дезадаптації.. І розв’язує цю проблему, саме фізкультурно-оздоровча робота, самостійні заняття фізичними вправами, а в повній мірі з усіма верствами населення це – адаптивне фізичне виховання [4, 8, 9].

З метою покращання фізичного стану дітей з вадами слуху необхідно використовувати принципово нові підходи, засоби і технології, які повинні бути орієнтовані на індивідуальні особливості кожної дитини не залежно від рівня її фізичної підготовленості або виду порушень в розвитку, формувати мотиваційні потреби до занять фізичними вправами, що має бути пріоритетним напрямом у фізичному вихованні для спеціальних закладів освіти. Як бачимо, багато провідних фахівців сфери фізичної культури і спорту приділяли увагу фізичному вихованню здорових дітей або спортивному тренуванню та методиці занять оздоровчими вправами для людей, які не мають фізичних вад.. Проте сьогодні проблема організації

адаптивного фізичного виховання або спортивно-масової для людей з інвалідністю, дітей з ООП є актуальною, тому що сучасні вимоги навчання, створення «Інклюзії в школі» підтверджують необхідність на позанавчальних формах, як формах організації та проведення додаткових занять, що дозволяють збільшити час виконання фізичних вправ і в сукупності навчальних занять, забезпечують безперервність та ефективність викладання фізичного виховання. За даними Р.В. Чудная саме: «Адаптивна фізична культура – частина фізичної культури, розрахована на людей зі стійкими порушеннями функцій організму внаслідок захворювань, травм або вроджених дефектів, спрямована на стимуляцію позитивних реакцій у системах і функціях організму та формування необхідних рухових умінь, навичок, фізичних якостей та здібностей, які забезпечують нормалізацію життєво важливих функцій організму, адаптацію до умов оточуючого середовища, розвиток і вдосконалення особистості в цілому» [3] Адаптивне фізичне виховання дупов'язане з філософією гуманізму та знаходиться з суспільством у відношеннях взаємного впливу (рис. 1.1.).

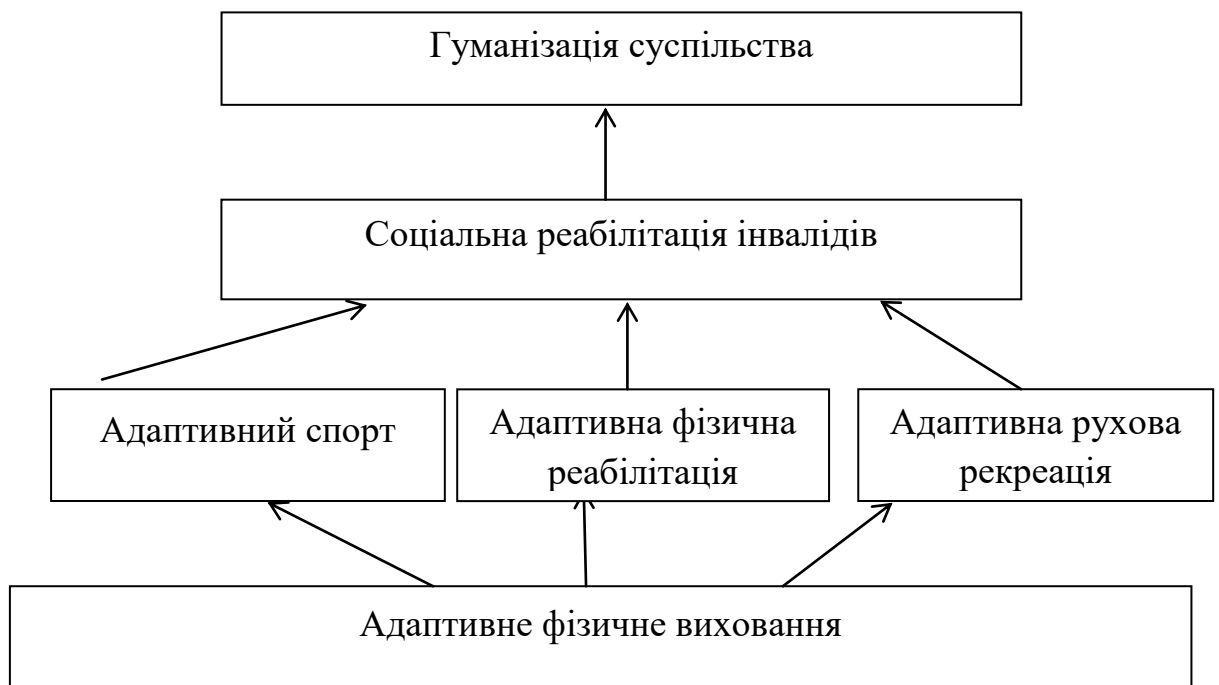

Рис. 1.1. Адаптивне фізичне виховання у процесах розвитку суспільства

У нашій країні згідно Указів Президента України від 18.12.2007р. № 1228/2007 «Про додаткові заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими можливостями», від 13 грудня 2016 р. № 553 «Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю» «всі міські та обласні департаменти освіти і науки були зобов'язанні координувати роботу щодо реалізації державної політики у сфері захисту прав та інтересів дітей з інвалідністю» [13, 41].

Фізкультурно-оздоровчі та спортивно-масові заходи організуються у вільний час від навчання дітей і вони проводяться вчителями предметниками або вчителями фізичної культури і обов'язково на основі бажання самих дітей.

Зміст позашкільної рухової активності учнів повинен містити широкий вибір спектра різних форм і методів організації та проведення цих заходів за власним бажанням самих учнів, виявляти у них творчу індивідуальність та повну самореалізацію [3, 6, 12]. У спеціальних закладах освіти запроваджуються такі форми організації позанавчальної роботи: чемпіонати з різних видів спорту серед дітей з вадами слуху, дні фізичної культури, спорту та здоров'я, фізкультурно-спортивні секції, групи здоров'я, групи загальної фізичної підготовки, групи спеціальної фізичної підготовки, індивідуальні заняття та ін [4, 8, 9, 10]. Всі форми організації позанавчальної роботи існують саме для:

- зміцнення здоров'я та формування засад здорового способу;
- відновлення функціонального стану організму учнів закладу;
- відновлення адаптаційних резервів дітей з вадами в розвитку;
- нормалізацію їх емоційної, морально-етичної та мотиваційної сфер;
- досягнення оптимального рівня особистісної адаптації, а також відновлення якості життя дітей з вадами слуху [13, 17].

Особливо звертає на себе увагу робота Комунального закладу Сумської обласної ради «Косівщинська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат

Сумського району». В школі-інтернаті за рахунок держави навчається 73 дитини Сумської області віком від 6 до 17 років. Навчання проводиться для дітей зі зниженим слухом та дітей із затримкою психічного розвитку у межах базового загального середнього рівня освіти (І ступінь – початкова школа (підготовчий, 1-4 класи); II ступінь – основна школа (5-10 класи)). За даними досліджень І.М. Скрипки, В.В. Ворони; «організація заняття адаптивною фізичною культурою та спортом для школярів в даному спеціальному закладі освіти (школі-інтернат) вони виступають як один із головних факторів покращення самопочуття, підвищення рівня здоров'я та фізичної підготовленості, задоволення потреб у спілкуванні, розширенні кола знайомств, самореалізації учнів закладу» [44].

Аналіз результатів роботи позашкільних секцій в спеціальному закладі для дітей з дами слуху показав, що випускниками є багаторазовими чемпіонами та призерами України, учасниками міжнародних змагань, учасниками Дефлімпійських ігор з різних видів спорту, що вказує на актуальність проведення всіх форм фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми, які мають обмежені фізичні можливості. Сучасні методики підготовки на секційних заняттях з пріоритетним використання елементів різних видів спорту сприятиме розширенню кола виконуваних рухових дій та дозволить дітям покращити свої фізичні якості з метою подальшої спортивної спеціалізації в Дефлімпійському русі [27].

За даними Н.Г. Байкіна: «функціонування паралімпійського спорту в Україні передбачає надання особам із інвалідністю фізкультурно-освітньої допомоги, яка виражається у формуванні системи спеціальних фізкультурно-спортивних знань, рухових умінь і навичок та розвитку специфічних властивостей психіки для досягнення достатнього рівня спортивної підготовки до навчально-тренувальної й змагальної діяльності» [3].

Робота ДЮСШ для дітей інвалідів проводиться за освітніми програмами з видів спорту, які кожного року затверджуються Мінмолодьспортом, а основними формами навчально-тренувальної роботи є:

«групові навчально-тренувальні заняття», «тренування за індивідуальними планами», «виховні заходи», «медико-відновлювальні заходи», «навчально-тренувальні збори», «практика суддівства спортивних змагань». Для зарахування дітей до занять адаптивним спортом необхідно надати по-перше: «медичну довідку про стан здоров'я від лікарів-спеціалістів (довідка МСЕК з визначеною нозологією); по-друге з метою виключення патологічних відхилень з боку серцево-судинної системи (ССС) та визначення максимального рівня фізичного навантаження необхідно мати довідку з ЕКГ-дослідження (кардіограму)» [15].

Що стосується організації адаптивного фізичного виховання за даними Н.І. Степанченко [45] вчителі фізичного виховання не достатньо відповідають сьогodнішнім вимогам у зв'язку з організацією інклюзивної освіти і переведення дітей з вадами слуху в ЗНЗ та аналізуючи проблеми інклюзії у процесі фізичного виховання визначила суттєву перешкоду цього процесу в закладах освіти, яка стосується саме рефлексії вчителів фізичної культури.

О Томащук [47] вказує, що зміст фахової підготовки вчителів фізичного виховання, тренерів із видів спорту не достатньо передбачає формування спеціальних умінь і навичок з адаптивної фізичної культури і адаптивного спорту. Дослідження І.М. Скрипки, В.В. Ворони [45] вказують, що дисциплін при підготовці фахівців з фізичного виховання й спорту не достатньо (Рис 1.2.).

Відповіді на запитання у студентів спеціальності Фізична культура і спорт «Чи достатньо сформовано Ваша особиста готовність до професійної діяльності?» розподілились наступним чином: у 20,7% студентів достатньо сформована; 31,2 % – швидше так, ніж ні; 34,3 % – швидше ні, ніж так; 13,3 % – важко відповісти [44].

Реалізація поставлених завдань під час проведення занять у секціях або групах закладів «Інваспорт» відбувається послідовно, коли постійно

змінюються одні фізичні вправи іншими, або комплексно, коли на одному занятті використовується певна низка фізичних вправ.

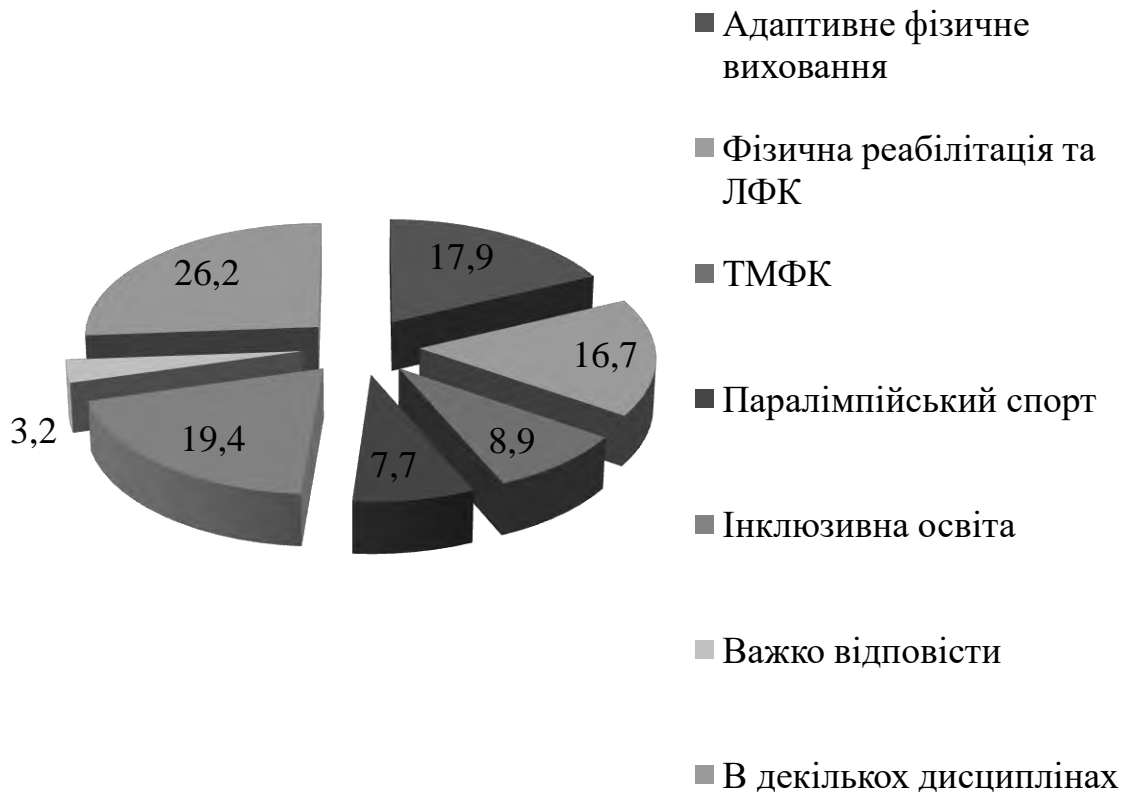

Рис. 1.2. Навчальні дисципліни в яких розглядають питання інклюзивного та адаптивного фізичного виховання

Дослідження фахівців підтверджують, що: «комплексні заняття дають більший ефект, оскільки чергування різних фізичних вправ позитивно впливає на емоційний та психологічний стан студентів, які займаються у групах загальної фізичної підготовки. За допомогою раціонально підібраних для кожного заняття фізичних вправ та з використанням спортивно-ігрового методу можна підвищити емоційність та зацікавленість до таких занять, що вже апріорі дозволяє досягти бажаного результату, а саме зміцнити здоров'я, покращити працездатність та максимальний прояв фізичних здібностей студентів» [1, 6].

1.2. Особливості організації процесу фізичного виховання дітей з вадами слуху в спеціальних школах-інтернатах

Згідно наказу Міністерства молоді та спорту: «Для залучення дітей з ООП, осіб з інвалідністю у дитячо-юнацьких спортивних школах відкрили відділення для дітей з інвалідністю для занять видами спорту осіб з інвалідністю, що визнані в Україні» [33]. Дослідження останніх років [23, 26] вказують на те, що кількість осіб, які мають захворювання різних аналізаторів (зору й слуху) збільшується у зв'язку з чим Національний комітет спорту інвалідів України створив спортивні федерації за нозологічним принципом, а саме: «Спортивна федерація глухих»; «Спортивна федерація незрячих»; «Спортивна федерація інвалідів з порушеннями опорно-рухового апарату»; «Спортивна федерація інвалідів з порушеннями розумового і фізичного розвитку» для координації та пропагування занять фізичною культурою і спортом.

Згідно Закону України про фізичну культуру і спорт [13] : «права громадян у сфері фізичної культури і спорту, а саме осіб з інвалідністю забезпечуються шляхом безперешкодного доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд та правом на заняття спортом людей з інвалідністю гарантується, а держава стимулює розвиток паролімпійського руху» [13].

У своїх дослідження Скрипка І.М., Чхайло М.Б. та ін.. вказують, що: «зміцнення здоров'я і формування засад здорового способу, відновлення функціонального стану організму, відновлення адаптаційних резервів, нормалізацію емоційної, морально-етичної та мотиваційної сфер дітей з особливими потребами, а також досягнення оптимального рівня особистісної їх адаптації до навчання, відновлення якості їх життя є актуальним питанням сфери фізичного виховання та спорту» [44].

Більшість робіт, що стосуються фізичної підготовки дітей з вадами слуху спрямовані на вивчення та корекцію саме їх рухової сфери [3, 5, 7], використовувати рухливі ігри в процесі навчання дітей з вадами слуху та іншими фізичними вадами пропонує А. А. Івахненко [17], І. Кріль [25], Н.

Г. Байкина [3], тобто основним елементом навчання пропонується у формі ігрової діяльності для школярів з вадами слуху з метою правильного фізичного розвитку та соціалізації в сучасне суспільство вбачають. За даними досліджень цих авторів, саме спорт та фізичне виховання допоможе дітям сприйняти себе, як особистість, що може досягнути успіхів, а заняття спортом необхідно впроваджувати в процес фізичного виховання, а саме: секційні заняття, групи ЗФП за видами спорту.

Фізичні вправи, ігри-естафети мають провідне значення у розвитку рухової діяльності дитини [23] саме використання ігор може різнобічно впливати на розвиток і оздоровлення дітей, а інтенсивна м'язова діяльність сприятиме розвитку фізичних здібностей і задовольнить потребу дитини в русі, сприяє формуванню рухового досвіду і вольових здібностей.

Використання рухливих ігор у системі фізичного виховання спеціальних закладів інтернатного типу можна розглядати, як один з видів активного відпочинку так, як саме гра дисциплінує, виховує індивідуальність, відповідальність у учнів та може дозволити переключитись з одного виду діяльності (інтелектуального) на інший (фізичний, емоційний).

У практиці фізичного виховання учнів широко використовується спортивно-ігрова форма організації занять [24, 57, 76, 95], основою якої є змагання під час виконання ігор-естафет. Головна ідея спортивно-ігрового методу організації фізичної підготовки, на думку фахівців [13, 16, 18]: «полягає в поділі класу на 3 – 4 команди, учасники яких змагаються між собою під час виконання різних вправ з малою або максимальною інтенсивністю. Змагання, як правило, підвищує працездатність за рахунок емоцій та мобілізації, на їх основі, внутрішніх ресурсів організму».

З аналізу літературних джерел визначено, що заняття фізичними вправами корисні при дотриманні наступних умов: дозування вправ оптимальне (дозування відповідає віку та стану здоров'я дитини, рівню її фізичної підготовленості). Важливо також зауважити, що фізіологічно виправдане фізичне навантаження на заняттях сприяє розширенню

функціональних можливостей організму, а також вихованню фізичних здібностей учнів: «сили, витривалості, швидкості, гнучкості та спритності рухів» [23]. Тоді як, перебільшення фізичного навантаження за інтенсивністю та об'ємом може сприяти перенапруженню організму і зашкодити.

1.3. Використання інноваційних технологій для контролю підготовки юних спортсменів з вадами слуху на заняттях з единоборств

І.М. Скрипка, М.Б. Чхайло (2021) вказують на: «актуальність використання нетрадиційних форм, зокрема, введення вправ і комплексів единоборств в систему фізичного виховання дітей з вадами слуху, з метою підвищення рівня їх фізичної, психологічної та інтелектуальної підготовленості, а також морального вдосконалення, а застосування сучасних спортивних технологій характерно не тільки для спорту вищих професійних досягнень але і застосуємо на заняттях з фізичної підготовки школярів, тому проваджуючи методики інновацій та сучасних тенденцій фізичного виховання молодому поколінню, а особливо дітям з порушеннями слуху необхідно викликати в них розуміння потреби і інтересу до занять спортом і фізкультурою» [31].

За даними О. Пилипчука, І.М. Скрипки (2021), В.В. Ворони (2020), у моральному відношенні единоборства сприяють розвитку цінних рис особистості: «комунікабельність», «товариськість», «самостійність», «прагнення до творчості», «співпереживання», «співчуття», «доброту», «чесність», а в інтелектуальному відношенні заняття единоборствами дають великі можливості: «творчість в техніці, тактиці, управлінні, гнучкості мислення, пізнавальної активності, що є більш всього необхідним для дітей з комплексними порушеннями фізичного розвитку» [38].

Більшість авторів Н.М. Бойченко, 2017 зазначають, що единоборства відносяться до видів спорту в яких розвиток координаційних здібностей має домінуюче значення. Під час тренувань единоборствами в умовах сутичок та змагань діти вчаться добре орієнтуватися в просторі та часі, вчасно реагувати

на дії суперника та точно реалізовувати свої дії у відповідь [1]. Одним із шляхів оптимізації планування підготовки дітей з вадами слуху під час навчання в загальноосвітніх спеціальних школах-інтернатах є: створення програмних комплексів, які дозволяють узагальнювати досвід фахівців [12, 24] Так наприклад комп'ютерні технології для вахівців виступають у ролі посередника і надають можливість отримувати необхідні знання у зручній формі.

Прикладом може слугувати комп'ютерна програма «Fizra_z», яка створена для допомоги, як вчителям фізичної культури, так і тренерам секцій різних видів спорту, в організації тренувального процесу. Дана програма призначена для: «оптимізації системи обліку індивідуальних особливостей та плануванні навантажень у підвищенні фізичної підготовленості також допомагає вчителю фізичної культури здійснювати введення, редагування, зберігання інформації та аналізувати оцінки учнів на уроках фізичної культури» [1]

Для якісної побудови занять з одноборств для дітей з вадами слуху можна використовувати: «Електронний паспорт спортсмена, що слугує, як цілісна система збору, зберігання та надання різноманітної інформації, необхідної для підготовки та прийняття оптимальних і обґрунтованих управлінських рішень у спорті вищих досягнень. Електронний паспорт спортсменів включає наступні блоки: блок кваліфікаційних характеристик спортсмена, блок параметрів змагальної діяльності, блок параметрів тренувальної діяльності, блок параметрів функціональної діагностики, блок параметрів медичного моніторингу, блок фінансового забезпечення, блок інтегрованої інформації. Вельми цікавим для тренерів-викладачів і вчених є блок інтегрованої інформації, в якому представляються результати обробки та аналізу даних з усіх блоків у вигляді узагальнених графіків, таблиць, діаграм і т.п.» [4].

Висновки до розділу 1

1. В результаті аналізу й узагальнення даних науково-методичної літератури з'ясовано, що з метою покращання фізичного стану дітей з вадами слуху необхідно використовувати принципово нові підходи, засоби і технології, які повинні бути орієнтовані на індивідуальні особливості кожної дитини не залежно від рівня її фізичної підготовленості або виду порушень в розвитку, формувати мотиваційні потреби до занять фізичними вправами, що має бути пріоритетним напрямом у фізичному вихованні для спеціальних закладів освіти.

2. Встановлено, що розробка змісту додаткових секційних занять в умовах шкіл-інтернатів для дітей з вадами слуху, а також включення таких дітей у загальне навчання спільно з їх однолітками, які не мають проблем зі здоров'ям забезпечить розвиток їх фізичних здібностей і сприятиме корекції здоров'я. Одним із шляхів оптимізації планування підготовки дітей з вадами слуху під час навчання в загальноосвітніх спеціальних школах-інтернатах є створення програмних комплексів із застосуванням засобів різних видів спорту, які дозволяють узагальнювати досвід фахівців.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи дослідження

Для досягнення мети і вирішення завдань дослідження було використано комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження, серед яких:

2.1.1. Методи теоретичного аналізу й узагальнення даних науково-методичної літератури, документальних матеріалів.

2.1.2. Педагогічні методи дослідження (бесіди, спостереження, педагогічне тестування, педагогічний експеримент), темпінг-тест для визначення типу нервової системи.

2.1.3. Методи математичної статистики.

2.1.1. Методи теоретичного аналізу й узагальнення даних науково-методичної літератури. У відповідності з напрямом дослідження була проаналізована науково-методична та спеціальна література вітчизняних і закордонних авторів загальною кількістю 50 джерел. Що дозволило вивчити думки спеціалістів стосовно питання фізичного виховання дітей з вадами слуху та актуальності використання засобів різних видів у процесі їх фізичної підготовки в спеціальних навчальних закладах. Це все дозволило виділити протиріччя, суть яких складається в значимості роботи з використання одноборств в спеціальних школах інтернатах для дітей з вадами слуху та не достатньої кількості педагогічних технологій та методичних розробок, що вирішують дану проблему в практиці фізичного виховання та інклюзивного тренування.

На підставі аналізу й узагальнення даних науково-методичної літератури встановлено актуальність проведення даного дослідження, уточнено мету, сформульовано робочу гіпотезу і визначено завдання

дослідження, обрано методи дослідження для розв'язання проблеми, що вивчається..

2.1.2. Педагогічні методи дослідження й експерименту. Педагогічні методи: опитування бесіда, педагогічне спостереження, педагогічне тестування, педагогічний експеримент.

Бесіди з дітьми передбачали виявлення їх ставлення до занять одноборствами, у зв'язку з цим, будували програму тренувань на секційних заняттях для дітей з вадами слуху із застосування засобів одноборств (панкратіон, греплінг). Проведені бесіди надали можливість виявити мотивацію учнів до занять одноборствами. Крім цього бесіди були своєрідним засобом переконання учнів на користь застосування боротьби в закладах інтернатного типу,

Педагогічні спостереження проводилося на базі Комунального закладу Сумської обласної ради Косівщинська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат Сумського району. У дослідженні прийняли участь діти 4 класу 9-11 років з вадами слуху та 9 здорових учнів., дітей було розділено на дві групи експериментальну групу (ЕГ) та контрольну групу (КГ) з метою визначення динаміки змін показників їх фізичної підготовки. Нами проводився моніторинг втілення у навчальний процес учнів 4 класів розробленої методики розвитку координаційних та психомоторних здібностей дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху засобами одноборств.

Педагогічне тестування. Тестування рухових якостей В якості контрольних, використовувалися наступні тести фізичної підготовленості, які проводилось протягом усього періоду проведення дослідження для підтвердження гіпотези кваліфікаційної роботи. Педагогічне тестування здійснювалося для визначення рівня рухової підготовленості з використанням тестів, представлених у ««Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (початкова школа)» [40, 41].

Визначення рівня сформованості в учнів 4 класів з вадами слуху координаційних та психомоторних здібностей використовували наступні тестові вправи:

1. «Статична рівновага з відкритими очима за методикою Є. Я. Бондаревського» (с);
2. тест «Фламінго» (разів);
3. «Динамічна рівновага на гімнастичній лаві» (с).
4. Здібність до оцінки і регуляції просторово-часових і динамічних параметрів рухів - тест «Човниковий біг із перенесенням кубиків по спіралі» Л. Сергієнка.
5. Орієнтування у просторі - тест «Ходьба по прямій із закритими очима» Л. Сергієнка.

Педагогічний експеримент Формуючий експеримент проводився в період з вересня 2020 по травень 2021 року, всього в педагогічному експерименті участь брало 18 учнів 9-11 років з вадами слуху та 9 здорових учнів.

Мета експерименту це перевірка ефективності застосування засобів одноборств на секційних заняттях в початковій школі. У експерименті взяли участь учні перших та других класів, які були розподілені на ЕГ - 9 учнів та КГ1 – 9 учнів (хлопчики і дівчатка разом), КГ2 – 18 здорових учнів. З метою перевірки ефективності запропонованої методики нами було проведено вимірювання показників координаційних та психомоторних здібностей учнів з вадами слуху до її впровадження та після в навчальний процес в позакласний час.

Формуючий експеримент побудовано за наступною схемою: визначення рівня фізичного стану дітей та порівняння результатів з здоровими учнями і визначення різниці, розробка та впровадження методики занять по підвищенню рівня розвитку координаційних та психомоторних здібностей учнів молодшого шкільного віку спеціальних шкіл-інтернатів з вадами слуху. В зміст експериментальної методики входили: підготовча,

основна та заключна частини, основна частина складалася з різноманітних спеціальних вправ борця та техніко-тактичних дій (прийоми в стійці, в партері, удари руками, ногами), заключна складала рухливі ігри та вправи з загальної фізичної підготовки (ЗФП). У процесі безперервного адаптивного фізичного виховання ЕГ учнів включала такі форми занять: 2 уроки фізичної культури на один тиждень, 2 диференційовані уроки ЛФК, 2 індивідуальних корекційних заняття на тиждень (корекційні ігри з елементами одноборств, спеціальні вправи борця, що були спрямовані на корекцію відставання у фізичному стані та рівні їх фізичної підготовки).

Слід зауважити, що контрольна група дітей цього ж віку відвідувала всі навчальні заняття проводились згідно з програми з фізичного виховання: 2 уроки фізичної культури на один тиждень, 2 уроки ЛФК по 40-50 хвилин і 2 індивідуальних заняття за інтересами.

2.1.2. Антропометричні методи дослідження використовувались для вивчення форми тіла і окремих його частин (соматометрію), за допомогою вимірювань довжини тіла (см) і маси тіла (кг), окружності грудної клітки, (см). Аналіз антропометричних показників надав інформацію про відповідність фізичного розвитку віковим нормативам.

Метод кистьової динамометрії був інформативним для виміру статичної сили м'язів - згиначів пальців кисті Оцінку стійкості організму до гіпоксії, а також для визначення достатності кровообігу: «(серця, серцево-судинної системи) та стану дихальної системи, проводили за допомогою проб із затримкою дихання на вдиху (проба Штанге) і на видиху (проба Генча), а також визначення життєвої ємкості легенів (ЖЄЛ)» [13].

Для оцінки фізичного здоров'я школярів використано дуже простий, достовірний і доступний метод – метод професора Г.Л. Апанасенко (табл. 2.1, 2.2). Оцінка в балах, отримана цим методом, повністю корелює з аеробною продуктивністю організму [12]. Розрахунок силового індексу давав оцінку ступеня розвитку сили м'язів згиначів кисті з урахуванням маси тіла, який розраховували за формулою 2.1.

$$\text{Силовий індекс} = \frac{\text{динамометрія сильнішої руки кг} \times 100}{\text{маса тіла, кг}} \quad (2.1)$$

Оцінка силового індексу вимірюється в балах.

Життєвий індекс, який характеризує стан дихальної системи і є одним з показників здоров'я, розраховували за формулою 2.2.

$$\text{Життєвий індекс} = \frac{\text{ЖЄЛ}}{\text{маса тіла}}, \text{ мл/кг}, \quad (2.2).$$

маса тіла, де: ЖЄЛ – життєва ємкість легень.

Таблиця 2.1

Оцінка рівня соматичного здоров'я (за Г. Апанасенко)

Хлопчики 7–16 років					
Показники	низький	нижчий за середній	середній	вищий за середній	високий
Життєвий індекс, мл/кг	45 (0)	46-50 (1)	51-60 (2)	61-69 (3)	70 (4)
Силовий індекс, %	45 (0)	46-50 (1)	51-60 (2)	61-65 (3)	66 (4)
Індекс Робінсона, ум. од.	101 (0)	91-100 (1)	90-81 (2)	80-75 (3)	74 (4)
Відповідність маси тіла до довжини, (бали)	(-3)	(-3)	(-1)	(0)	(0)
Індекс Руф'є, відн. од.	14 (-2)	11-13 (-1)	6-10 (2)	5-4 (5)	3 (7)

Оцінка рівня соматичного здоров'я (за Г. Апанасенко)

Дівчатка 7–16 років					
Показники	низький	нижчий за середній	середній	вищий за середній	високий
Життєвий індекс, мл/кг	40 (0)	41-47 (1)	48-55 (2)	56-65 (3)	66 (4)
Силовий індекс, %	40 (0)	41-45 (1)	46-50 (2)	51-55 (3)	50 (4)
Індекс Робінсона, ум. од.	101 (0)	91-100 (1)	90-81 (2)	80-75 (3)	74 (4)
Відповідність маси тіла до довжини, (бали)	(-3)	(-3)	(-1)	0	0
Індекс Руф'є, відн. од.	14 (-2)	11-13 (-1)	6-10 (2)	5-4 (5)	3 (7)

2.1.3. Методи математичної статистики. Математико-статистична обробка даних: «розрахунок індексів і перевірка статистичних гіпотез. Математично-статистичні розрахунки проводились на ПК за допомогою пакету Statistic 6.0.» [12]

2.2. Організація дослідження

Перший етап (вересень -листопад 2020 рр.) проводився з метою вивчення проблеми дослідження та підтвердження актуальності кваліфікаційної роботи, формулюванню мети та завдань кваліфікаційної

роботи, визначення бази дослідження, а також відповідно до завдань визначали методи педагогічного експерименту.

Другий етап (грудень 2020 р) передбачав дослідження особливостей процесу фізичного виховання та побудови методики тренувань на секційних заняттях та впровадження засобів одноборств в позашкільну та позаурочну форму занять школи-інтернат м. Суми для дітей з вадами слуху, що проводилось у експериментальній (із застосуванням методики розвитку координаційних та психомоторних здібностей) та у контрольній групах.

Третій етап дослідження (січень 2021 - листопад 2021рр.) був присвячений експериментальному обґрунтуванню й актуальності застосування розробленої методики та визначення впливу одноборств (панкратіон, грелінг) на розвиток координаційних та психомоторних здібностей дітей 9-11 років.

У процесі безперервного адаптивного фізичного виховання ЕГ учнів включала такі форми занять: 2 уроки фізичної культури на один тиждень, 2 диференційовані уроки ЛФК, 2 секційних заняття на тиждень (корекційні ігри з елементами одноборств, спеціальні вправи борця, що були спрямовані на корекцію відставання у розвитку координаційних та психомоторних здібностей).

Слід зауважити, що контрольна група дітей цього ж віку відвідувала всі навчальні заняття проводились згідно з програми з фізичного виховання: 2 уроки фізичної культури на один тиждень, 2 уроки ЛФК по 40-50 хвилин і 2 секційних заняття за інтересами.

Початкові та контрольні тестування проводилось у вересні 2020 року та у травні 2021 року. У дослідженні брали участь три групи:

- 1) експериментальна група - 9 учнів 4 класів «Комунального закладу Сумської обласної ради Косівщинська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат Сумського району».

2) контрольна група (КГ)- 9 учнів 4 класів «Комунального закладу Сумської обласної ради Косівщинська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат Сумського району».

3) контрольна група (КГ1)- 18 учнів 4 класів «Комунального закладу ЗОШ №22» була сформування для порівняння рівня фізичного стану учнів з вадами слуху та їх однолітків та визначення впливу засобів одноборств на фізичний стан учнів з вадами слуху та можливість його корекції. Порівнюючи показники ЕГ та КГ (діти з вадами слуху були не розділені до початку проведення експерименту), розроблену методику впроваджували лише в процес навчання учнів з вадами слуху.

Під час проведення педагогічного експерименту контрольна група дітей 3 рази на тиждень заняття в позакласний час займались в групі з ЗФП , а ЕГ учнів проводили заняття за роз розробленою методикою з виеористанням засобів панкратіону та греплінгу, показники даної групи будуть експериментальними. Також на даному етапі проводилася математико-статистична обробка та аналіз отриманих результатів дослідження, їх узагальнення, формування висновків та оформлення кваліфікаційної роботи

РОЗДІЛ 3
ОБГРУНТУВАННЯ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ КООРДИНАЦІЙНИХ ТА
ПСИХОМОТОРНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ
ЗАСОБАМИ ОДНОБОРСТВ

3.1. Рівень соматичного здоров'я та фізичної підготовленості дітей які мають розлади слуху та здорових їх однолітків

Здоров'я і здоровий спосіб життя учнів з вадами слуху – головні якісні чинники майбутньої самореалізації дітей з особливими освітніми потребами, їх активного трудового довголіття, здатності до соціалізації в суспільстві. За визначенням ВООЗ (всесвітньої організації охорони здоров'я) : «Здоров'я – здатність людини виконувати свої біосоціальні функції в мінливому середовищі, з перенавантаженнями і без втрат, за умови відсутності хвороб і фізичних вад» [22].

Професор Г. Апанасенко вважає, що: «здоров'я – це гармонія, внутрішньосистемний порядок, що забезпечує такий рівень енергетичного потенціалу, який дозволяє добре відчувати себе і оптимально виконувати біологічні і соціальні функції»[1].

З метою дослідження рівня соматичного здоров'я (РСЗ) дітей які мають розлади слуху та здорових їх однолітків було використано метод оцінки рівня соматичного здоров'я Г. Апанасенка, що не потребує складного обладнання і проводити можна навіть без медичної освіти, не потребує довгого часу тестування та обробки результатів [1] (рис. 3.1).

Результати фізичного розвитку дітей безпосередньо впливає на стан їх здоров'я, і навпаки: стан здоров'я суттєво впливає на кінцевий результат фізичного розвитку дітей. Висока працездатність, як правило, пов'язана з більш високою руховою активністю і меншою захворюваністю, але нажаль,

кількість часу в спеціальних школах-інтернатах на організовані форми фізкультурно-оздоровчої роботи з кожним роком навчання зменшуються.

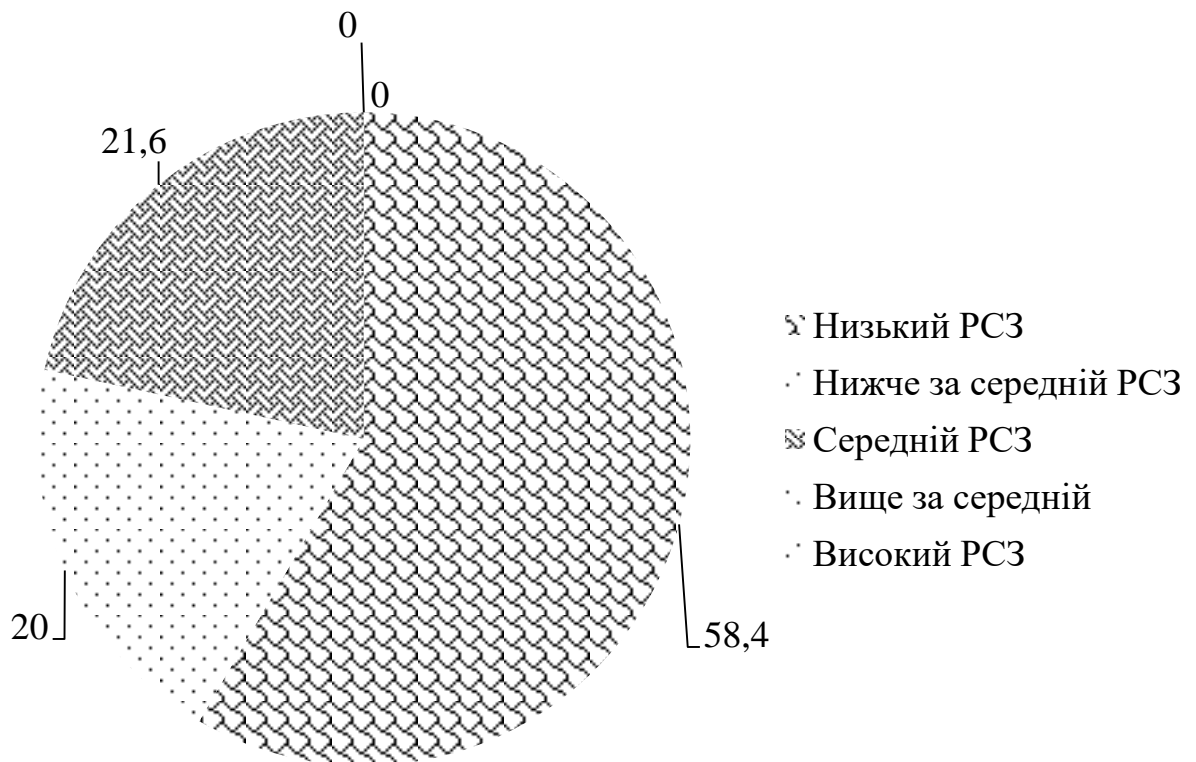

Рис. 3.1. Рівень соматичного здоров'я дітей які мають розлади слуху.

☐ – низький РСЗ;	▨ – нижче за середній РСЗ;
▤ – середній РСЗ;	▩ – учні з вище середнім та високим РСЗ;

З рисунку 3.1, 3.2.. бачимо, що стан соматичного здоров'я молодших дітей які мають розлади слуху відрізняється від їх здорових однолітків, так як патології слуху це не сама головна проблеми в стані здоров'я дітей, а більшість з цих дітей мають ускладнення в стані здоров'я. З 18 досліджуваних школярів з вадами слуху високий та вище за середній рівень соматичного здоров'я не має жоден з учнів, на відміну від їх здорових однолітків – 2,9% відповідно.

Частіше учні з вадами слуху характеризуються низьким та нижче середнього рівнем здоров'я – 79,4 % (з них 58,4% - низький, 20,0% - нижче середнього), середній рівень соматичного здоров'я мають – 21,6 % молодших школярів. В результаті аналізу показників фізичного розвитку здорових дітей [19] визначено, що за переважною більшістю 67,3 % учнів мали середній ФР, 6,4 % учнів відповідали вище за середні показники і лише 1,4 % дітей з високим рівнем ФР, тоді як з низьким рівнем ФР навпаки спостерігається 4,6 % учнів та нижче середнього рівня ФР (20,3 %).

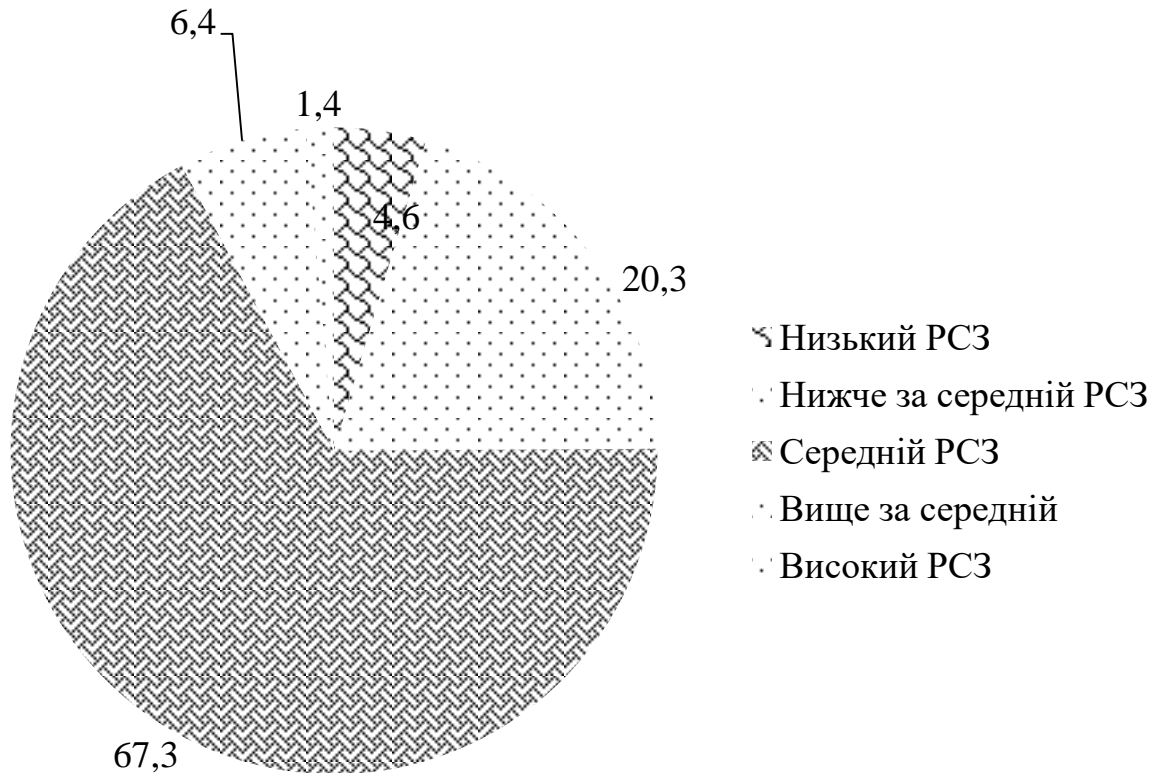

Рис. 3.2. Рівень соматичного здоров'я здорових дітей.

▣ – низький РСЗ;

▤ – нижче за середній РСЗ;

▥ – середній РСЗ;

▧ – учні з вище середнім та високим РСЗ;

Таблиця 3.1

Антропометричні і фізіометричні показники учнів які мають розлади слуху та здорових їх однолітків

Показники	Учні з вадами слуху	Здорові учні	Різниця, %	Достовірність
	M±m	M±m		
Зріст (см)	145,6±2,16	151,6±2,13	4,12	>0,05
Вага (кг)	37,5±2,4	41,6±1,46	10,9	>0,05
ОГК (см)	53,5±0,54	55,5±0,52	3,7	>0,05
ЖЄЛ (л)	1592±90,10	1804±100,18	13,3	>0,05
ЧСС (уд/хв)	78,5±2,12	75,7±2,11	3,5	>0,05
АТ _с (мм рт. ст.)	112,1±2,17	110,4±2,11	1,5	<0,05
АТ діаст.,	65,6±0,82	66,3±0,72	1,0	<0,05

Результати дослідження антропометричних і фізіометричних показників дітей які не мають розладів слуху дають можливість говорити про те, що вагові, ростові та силові показники відповідають нормам розвитку дітей у цьому віці, чого не можна сказати про дітей з вадами слуху, що підтверджує вплив розладів слуху на загальний стан їх здоров'я.

Зріст учнів в межах 151,6 см; вага – 41,6 кг; життєва ємність легень дітей які не мають розлади слуху – 1804±100,18 мл. Гемодинамічні показники також в межах норми. Так ЧСС – 75,7±2,11 уд/хв, АТ_с – 110,4±2,11 мм рт. ст., в дітей з вадами слуху 112,1±2,17 мм рт. ст. (таблиця 3.1) , слід зауважити, що за гемодинамічними показниками в учнів суттєвої різниці не спостерігається.

Дослідження здібності до динамічної рівноваги у дітей які мають розлади слуху та здорових їх однолітків показало, що суттєву різницю у показниках всіх тестових випробувань (табл.3.2.)

Таблиця 3.2

Різниця координаційних показників здорових дітей та дітей з розладами слуху, $\bar{X} \pm \sigma$

Показник	Етап	діти з розладами слуху	здорові діти	Різниця між групою учнів
Тест «Фламінго», кількість спроб	до	16,8±0,35	12,3±0,26	4,6
Статистична рівновага, с	до	23,5±0,31	26,6±0,58	3,1
Динамічна рівновага на гімнастичній лаві, с	до	10,1±0,08	9,4±0,07	0,7

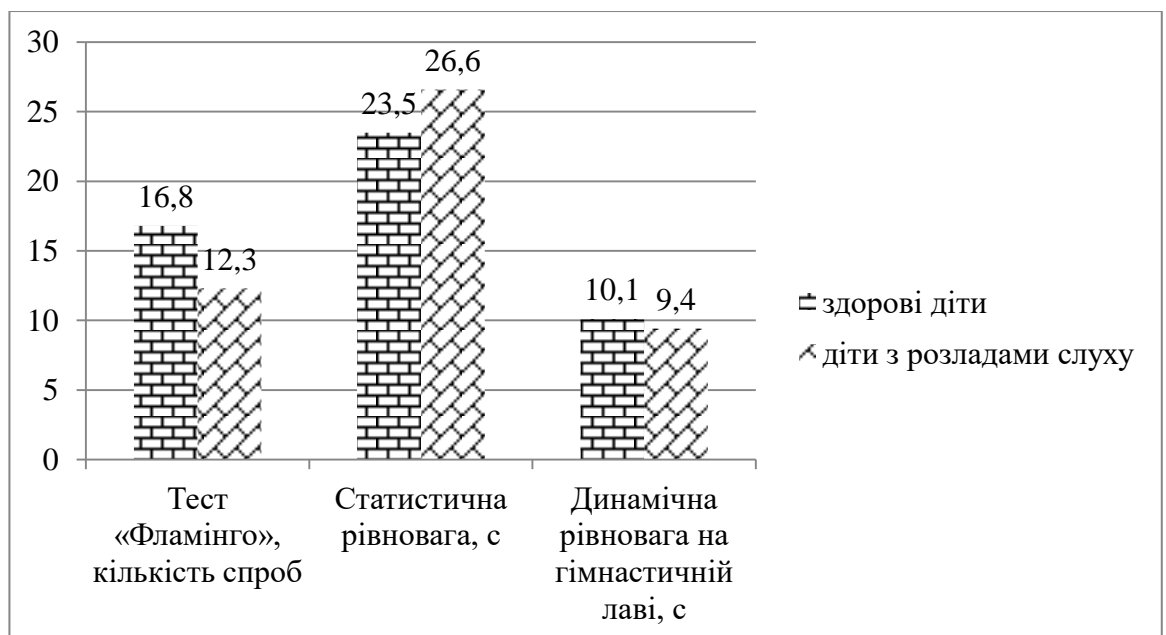

Рис.3.3. Різниця координаційних показників здорових дітей та дітей з розладами слуху.

З тесту утримання пози “фламінго” учні з вадами слуху отримали результат $16,8 \pm 0,35$, це підтверджує слабкість їх вестибулярного апарату, тоді як здорові учні мали результат $12,3 \pm 0,26$, що на 10,7 % краще за показники. Визначено, що показники дітей з вадами слуху суттєво відрізнялись від даних здорових дітей за тестом «Статистична рівновага» різниця складає – 3,1 с..

3.2. Характеристика методики секційних занять з одноборств для дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху

Основними завданнями позакласної роботи в школах-інтернатах для дітей з вадами слуху за даними науковців (Пилипчук О., 2021, Скрипка І, Чхайло М., 2020.) є: «попередження гіподинамії, покращення та корекції м'язового тону, підвищення рівня тренуваності і фізичного розвитку, покращення дрібної моторики та контролювання рухів кінцівок, підвищення рівня адаптаційних можливостей та самообслуговування, розвитку уваги, тренування морально-вольових якостей» [34, 44]. За даними результатів досліджень Борисенко Л.Л.: «в інклюзивній освіті, саме фізичне виховання і фізична культура, можуть стати значно більшою проблемою в порівнянні з іншими шкільними предметами. А фізичні вправи, будучи могутнім засобом впливу на організм, розширюють діапазон можливостей в першу чергу рухової сфери, порушеною стійким дефектом» [6]. В результаті аналізу спеціальної літератури і власних спостережень встановили, що розробка сучасних методик та застосування в процесі оздоровчо-корекційних занять для дітей, які мають вади у фізичному розвитку елементів різних видів спорту є актуальним. Так, як це надасть можливість дітям займатись видом спорту який їх більш цікавить і можливо досягти високих результатів і здобути нагороди в паралімпійському спорті.

Заняття з одноборств для слабчуючих молодших школярів за розробленою нами експериментальною методикою складається з трьох частин: підготовчої, основної та заключної частини. Мета розробленої

методики: полягає в удосконаленні рівня розвитку їх рухових якостей, а особливо координаційних здібностей, які мають суттєвий взаємозв'язок з рівнем розвитку когнітивних функцій дітей та сприянню їх гармонійному фізичному розвитку, а також в процесі занять прагнули забезпечити позитивний вплив засобів одноборств на динаміку психічної, розумової працездатності учнів і розширити можливості їх естетичного впливу, розвиваючи в учнів прагнення до занять руховою активністю.

Під час секційних занять за розробленою методикою використані групи словесних, наочних та практичних методів навчання, а кожна з груп методів містила різноманітні методичні прийоми, що відображають специфіку навчання залежно від індивідуальних особливостей дітей з вадами слуху. Розроблену методику секційних занять з одноборств для розвитку і вдосконалення базових координаційних та психомоторних здібностей розраховано на один навчальний рік та складається з блоків соціалізації та контролю. Реалізація змісту зазначених блоків у експериментальній методиці розвитку координаційних та психомоторних здібностей молодших школярів з вадами слуху відбувалася трьома етапами:

- початковий (вступний);
- корекційно-розвивальний;
- підтримувальний

На початковому етапі занять за розробленою методикою задача була зацікавити дітей з вадами слуху, та допомогти їм виробити звичку до занять та закласти в основну рухову базу, з метою корекції їх рухової сфери та зміцнення їхнього здоров'я. У методиці занять на першому етапі навчання – переважно використовували загально-розвивальні та спеціалізовані ігри, освоювали прийоми самострахування та елементарні завдання у партері. Використовували спеціалізовані рухливі ігри-борця до змісту яких входять елементи боротьби також були засобом покращення координації рухів учнів ЕГ, що відповідно впливає на їх психомоторні функції. Їх використання проходять з оптимальною моторною щільністю, пульсова крива учнів

правильно і безупинно наростає і в другій половині основної частини заняття дорівнює приблизно $140 \text{ уд} \cdot \text{хв}^{-1}$. На тренувальних або оздоровчо-корекційних заняттях в позакласний час включали елементи боротьби, так як саме одноборства є одним з видів спорту, які дуже ефективно та позитивно впливають на вестибулярний апарат та координацію рухів, навчання навичкам самострахування дуже розвиває у дітей життєво необхідні навички. Загальна структура заняття представлена на рис 3.4.

Рис.3.4. Схема секційних занять з елементами одноборств за етапами навчання протягом навчального року.

Результати Туряниця І. С. вказують, що: «навчити під час занять з одноборств володіти високою вестибулярною стійкістю, тобто вміти зберігати рівновагу при несподіваних порушеннях контакту ніг з опорою (килимом) під час кидків є основою під час занять цим видом одноборств» [48].

Початковий (вступний) етап тривав два місяця по 3 заняття на секційних заняттях, що проводяться в позакласний час, другий етап (корекційно-розвивальний) – шість навчальних місяців по 3 заняття (в період карантинних заходів учні ЕГ та КГ виконували комплекс вправ вдома і підтримувальний етап починається з кінця навчального року і триває протягом літніх канікул.

Кількість годин у відповідності з етапами навчання в експериментальній методиці рекомендовано в такій кількості:

- на початковому етапі фізкультурно-оздоровчих занять 30 % часу на ЗФП, 20% на СФП, 15 % на БТП (базова технічна підготовка), 35% на ігрову підготовку (І П);
- на корекційно-розвивальному по 20 % часу, на ЗФП, 15 % – СФП, 25 % часу на БТП, 30 % – І П;
- на підтримувальному етапі більшу кількість часу рекомендовано використовувати ігрову підготовку та СФП, ЗФП.

У підготовчій частині заняття було підібрано спеціальний комплекс фізичних вправ (рис.3.5), які сприяють удосконаленню функцій вестибулярного аналізатора та усуненню дефектів моторики в учнів за рахунок покращення їх координаційних здібностей.. На підготовчу частину відводили 30-35 хвилин, обов'язково враховували під час цієї частини заняття розвиток уваги, координації рухів у просторі та різнобічний вплив фізичних вправ на організм дітей За даними О. Бондар, В Джевага: «вправи на координацію вимагають від дітей з вадами слуху значної концентрації уваги, що призводить до стану швидкого стомлення і, як наслідок, падіння інтересу до заняття» [7].

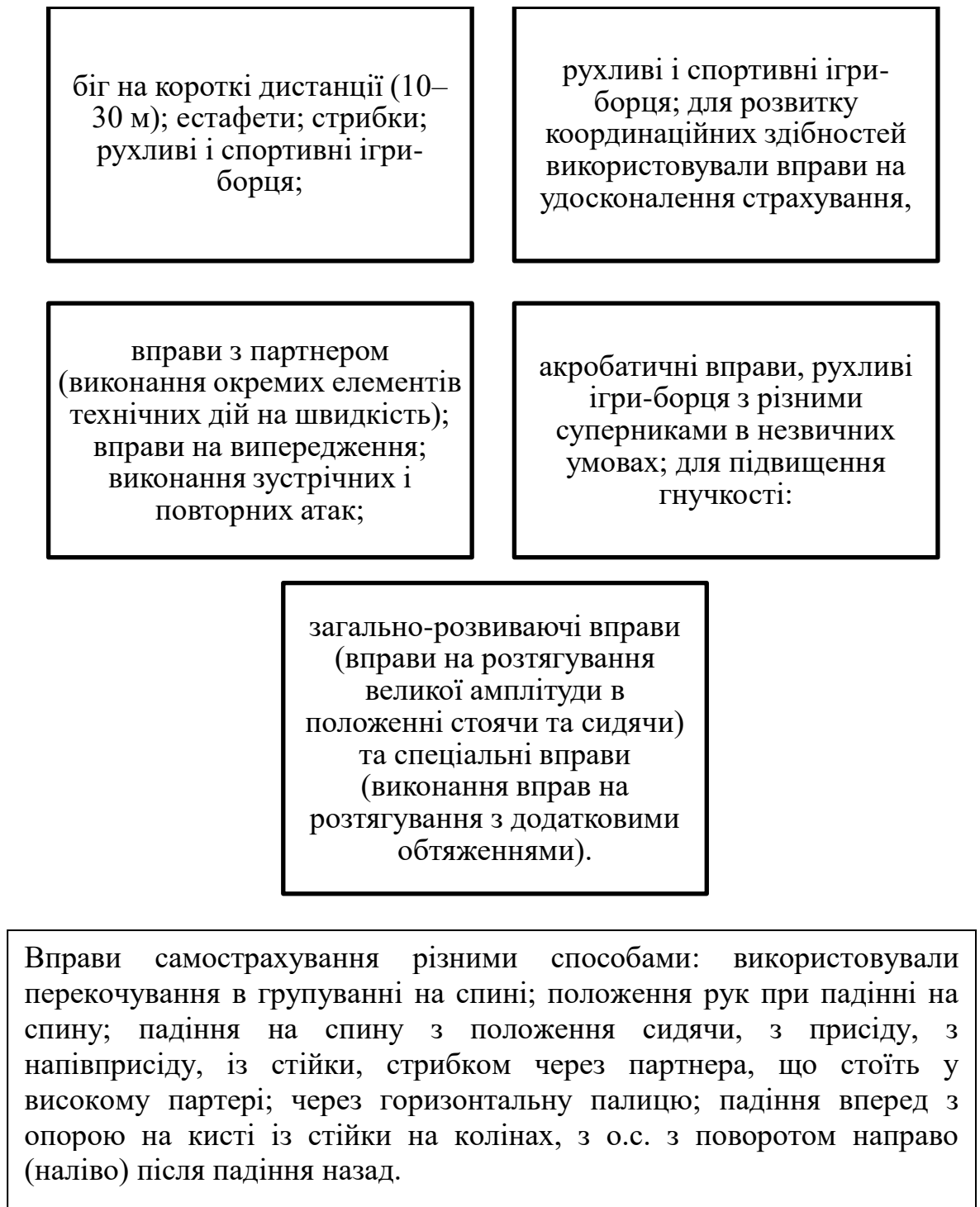

Рис.3.5. Комплекс фізичних вправ ЗФП та СФП для удосконаленню функцій вестибулярного аналізатора дітей експериментальної групи

Тому час виконання вправи однієї координаційної спрямованості у підготовчій частині уроку варіативна частина займала 5 хвилин (від 15 хвилин загального часу), в основній до 10 хвилин (від 45 хвилин загального часу) і в заключній частині – до 3 хвилини (від 15 хвилин загального часу).

Основна частина (45 хв.) повинна виходити з особливостей технічної підготовки борців та характеру технічних прийомів боротьби та включали вправи на швидкість реакції, дані вправи сприяли розвитку зорового аналізатору учнів, так як виконувались за звуковим чи зоровим сигналом. Завдання виконували потоковим та змішаним методами. Інтенсивність ЧСС – до 140 уд./хв.

Одним із завдань основної частини заняття в ЕГ було виховання та фізичних якостей та корекція рухових порушень учнів. Завдяки застосуванню рухливих ігор та вправ з загальної та спеціальної підготовки борців-початківців, які застосовуються на початкових етапах спортивної підготовки в ДЮСШ в учнів з вадами слуху розвивали швидкість переключення уваги від одних дій до інших. А високий емоційний вплив від вказаних вправ збільшував стійкість до фізичних навантажень, тим самим розвивав в дітей витривалість, важливим було те, що на кожному тренувальному занятті ми вирішували комплекс взаємопов'язаних «розвиваючих», «освітніх, корекційних та виховних завдань.

В заключній частині заняття для дітей з вадами слуху ЕГ включали вправи на розслаблення м'язів та зняття м'язової напруги після фізичних навантажень в основній частині, тривалість 10-15 хвили. Рухливі ігри використовували після вправ на розслаблення низької інтенсивності для підняття емоційного фону занять, використовували ігри з елементарними формами боротьби, які за даними науковців сприяли: «придбати навик збереження статистичної стійкості в умовах протиборства; придбати навик динамічного збереження стійкості в умовах протиборства; виробити навик боротьби за придбання захоплень; придбати навик збереження захоплень та звільнення від захоплень» [50, 53].

3.3. Вплив засобів одноборств на координаційні та психомоторні здібності дітей з розладами слуху

У результаті власних досліджень встановлено, що застосування засобів

одноборств в позакласній роботі школи-інтернат для дітей з вадами слуху робить глибокий і багатосторонній вплив на їх організм, покращує стан здоров'я і забезпечує необхідний рівень розвитку координаційних та психомоторних здібностей. Систематичне тренування на заняттях з одноборств в процесі навчання відображається в умінні збереження рівноваги пози і рухів учнями експериментальної групи.

Розвиток рівноваги у свою чергу, надав впевненості дітям з вадами слуху в повсякденному житті і позбавив від можливих падінь та пов'язаних з ними травм. Рівень сформованості та розвитку координаційних здібностей визначали за допомогою наступних рухових тестів: «Тест «Фламінго», кількість спроб, Статистична рівновага, с, Динамічна рівновага на гімнастичній лаві, с» [23].

Результати формувального експерименту свідчать, що показники дітей з вадами слуху ЕГ та КГ суттєво відрізняються між собою (табл. 3.2). Після застосування засобів одноборств спостерігається підвищення показників рівня розвитку здібностей до рівноваги школярів обох груп. З тесту утримання пози “фламінго” учні ЕГ отримали результат $16,4 \pm 0,65$, що вказує на слабкість їх вестибулярного апарату і учні КГ також мали результат до експерименту $15,9 \pm 0,36$.

Так, приріст показників в дітей ЕГ у тестовій вправі з утримання пози “фламінго” після застосування розробленої методики зменшилась на 43,9% від початкових даних, в КГ на 23,8 % (табл. 3.1.), а різниця між ЕГ та КГ збільшилась на 4,2 спроб від початкових даних. Показники дітей обох груп за тестом «Статистична рівновага» до експерименту майже не відрізнялись, а після експерименту є достовірна різниця у ЕГ за період експерименту приріст склав 29,7%, в КГ – 10,5 %, а між групами за період експерименту склала – 5,3 с..

Дослідження здібності до динамічної рівноваги під час навчання учнів спеціального закладу школи-інтернат показало, що від початку експерименту до його закінчення різниця у показниках становила в учнів ЕГ та КГ – 0,0 с, а

різниця приросту результатів – 1,9% відповідно (табл. 3.3.).

Таблиця 3.3

Динаміка координаційних показників у учнів ЕГ і КГ за період педагогічного експерименту, $\bar{X} \pm \sigma$

Показник	Етап	ЕГ (n=6)	КГ (n=10)	Різниця між групою учнів
Тест «Фламінго», кількість спроб	до	16,4±0,65	15,9±0,36	0,5
	після	9,2±0,73	13,9±0,54	4,7
Приріст,%		43,9	12,6	
Статистична рівновага, с	до	24,04±0,31	23,90±0,68	0,2
	після	31,18±0,21	26,43±0,35	5,3
Приріст, %		29,7	10,5	
Динамічна рівновага на гімнастичній лаві, с	до	10,9±0,06	10,9±0,07	0,0
	після	9,10±0,08	10,2±0,06	1,1
приріст		16,5	6,4	

За даними науковців: рухливість нервових процесів – це здатність нервових клітин в різних умовах існування швидко переходити зі стану збудження в гальмівне або навпаки, а збільшення сили гальмівного процесу шляхом його тренування дещо зменшує нестримну вдачу холерика, у особи слабкого типу можна збільшити силу нервової діяльності шляхом систематичного тренування процесу збудження, що вказує на необхідність використання засобів фізичного виховання та спорту з метою покращення

сили нервових процесі дітей з вадами слуху і відповідно покращуючи їх психоемоційний стан та психомоторний розвиток [21, 24,25]. Психомоторика за даними Л.П. Сергієнко: «це рухова діяльність людини, яка управляється його психічною сферою і залежить від розвитку вищої і периферійної нервової діяльності».

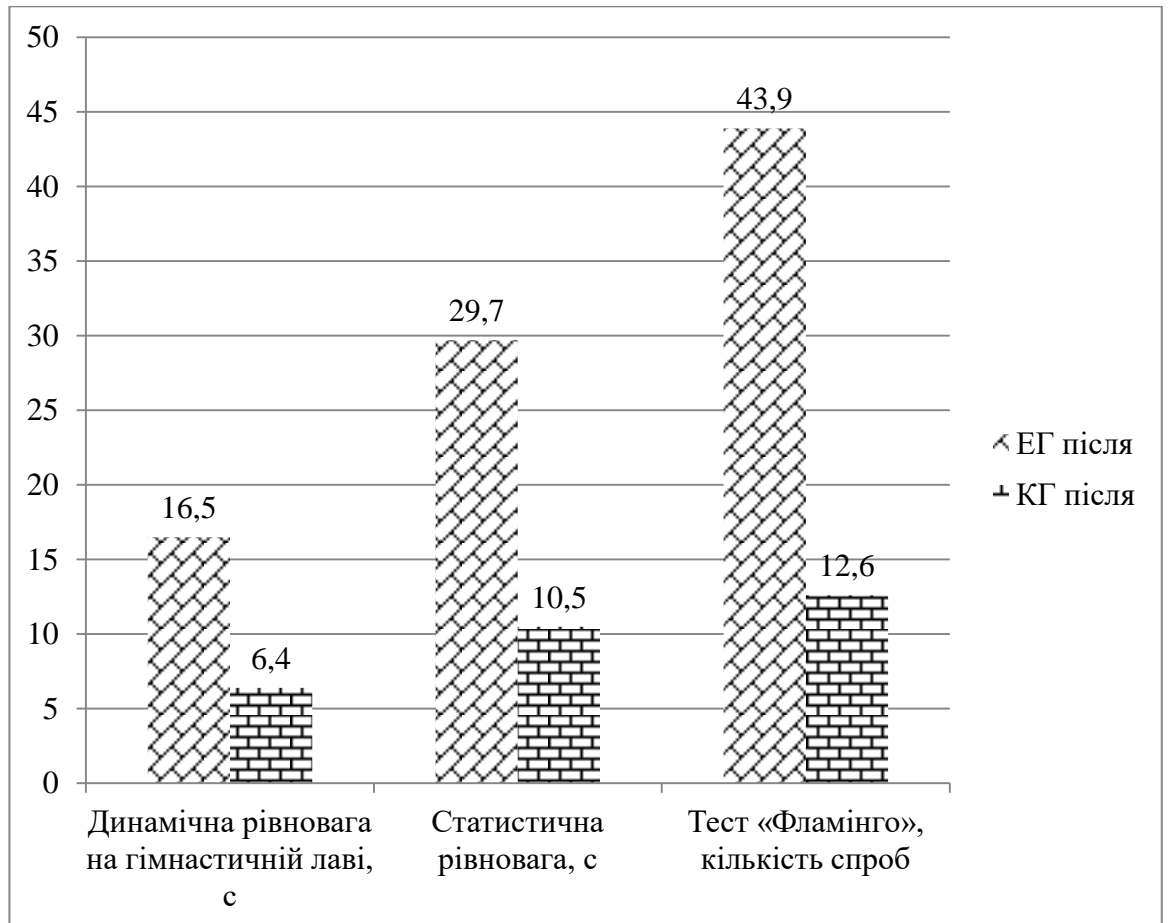

Рис.3.6. Динаміка координаційних показників у учнів ЕГ і КГ за період педагогічного експерименту, $\bar{X} \pm \sigma$

Під час діагностування психомоторної функції між дітей з вадами слуху визначили, що учням складно врно та оперативно оцінювати ситуацію щодо просторових умов, це так звана просторова дезорієнтація, яка складається під час виконання рухових завдань, і реагувати на неї раціональними руховими діями. Педагогічний експеримент після впровадження методики показав, що нижчі показники у вправі «Човниковий біг із перенесенням кубиків по спіралі, с» результат – 25,9 с. в учнів КГ, а в ЕГ – 23,7 с. Так, приріст показників в ЕГ у тесті «Ходьба по прямій із

закритими очима, см» був більший за учнів КГ – на 6,3 %, що підтверджує ефективність використання засобів одноборств, засобів адаптивного та «інклюзивного фізичного виховання» з метою поліпшення психофізичного розвитку дітей з вадами слуху (табл. 3.4., рис. 3.6.).

Таблиця 3.4.

Динаміка психомоторних здібностей дітей з вадами слуху ЕГ та КГ до та після педагогічного експерименту

Показник	Етап	ЕГ (n=9)	КГ (n=9)	Різниця між групою учнів
Човниковий біг із перенесенням кубиків по спіралі, с	до	27,1±0,16	26,9±0,21	0,2
	після	23,7±0,17	25,9±0,18	-2,2
Приріст, %		12,5	3,7	
Ходьба по прямій із закритими очима, см (відхилення)	до	11,3 ± 0,63	11,4 ± 0,76	0,1
	після	9,8 ± 0,35	10,6 ± 0,78	-1,2
Приріст, %		13,3	7,0	

Для визначення сили нервової системи через її витривалість для учнів інклюзивних класів використали «теппінг-тест» за методикою Є.П. Ільїна (2012). Перевагою методики теппінг-тесту Є.П. Ільїна є те, що: «вона в психомоторній активності відображає насамперед зрушення в нервовій системі суб'єкта, а не в його м'язах».

Результати аналізу психомоторних здібностей дітей з вадами слуху показали зміни в їх навчальній діяльності після впровадженої методики занять, що пояснюється підвищенням властивостей їх нервової системи.

Після аналізу результатів дослідження встановили, що до застосування засобів одноборств у дітей ЕГ переважав слабкий тип нервової системи – 50,2% та середньо-слабкий тип нервової системи графічно результати зображені за допомогою гістограми рисунок 3.7.

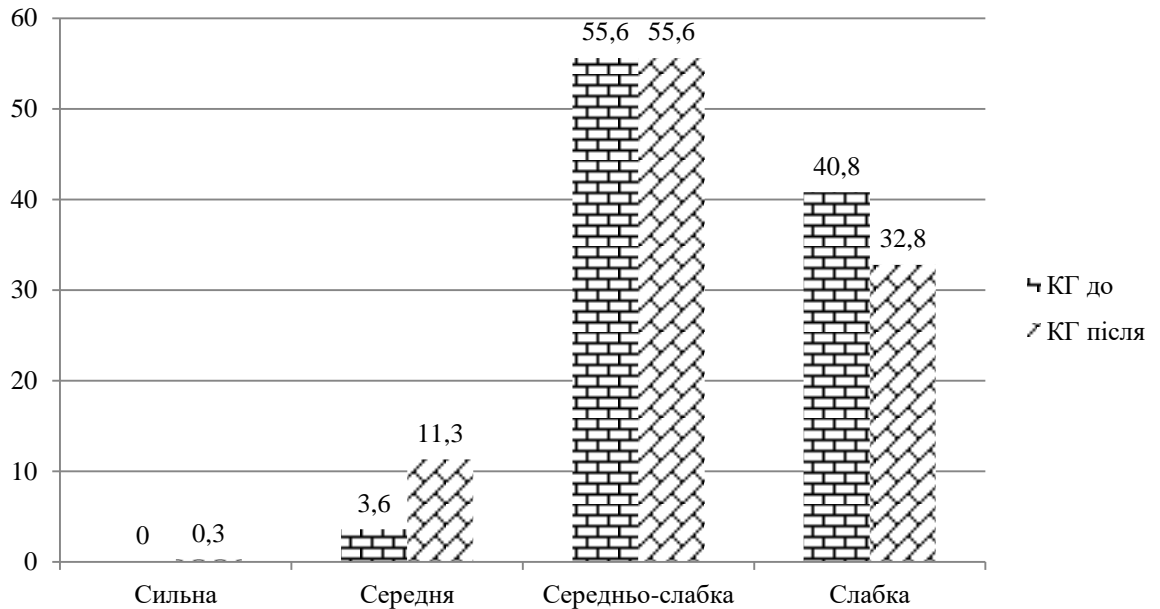

Рис. 3.7. Розподіл учнів КГ за типами нервової системи до та після педагогічного експерименту

Складнокоординаційні дії, що виконувались учнями з вадами слуху на секційних заняттях з греплінгу та панкратіону позитивно вплинули на їх психомоторний розвиток і результати в Темпінг тесті були кращі за учнів КГ. Після впровадження експериментальної методики в ЕГ з сильним та середнім типом нервової системи спостерігається – 33,8% учнів, а в КГ- 11,6% дітей відповідно. В ЕГ після застосування засобів одноборств в позакласний час кількість дітей з середньо слабким типом нервової системи зменшилась на 0,3%, а з слабким типом нервової системи на – 33,9%, а в КГ – 8,0% це підтверджує ефективність та актуальність застосування засобів одноборств в позакласній роботі з дітьми з вадами слуху (рис.3.7, 3.8.). Так, як психомоторний розвиток визначає і рівень успішності в навчанні.

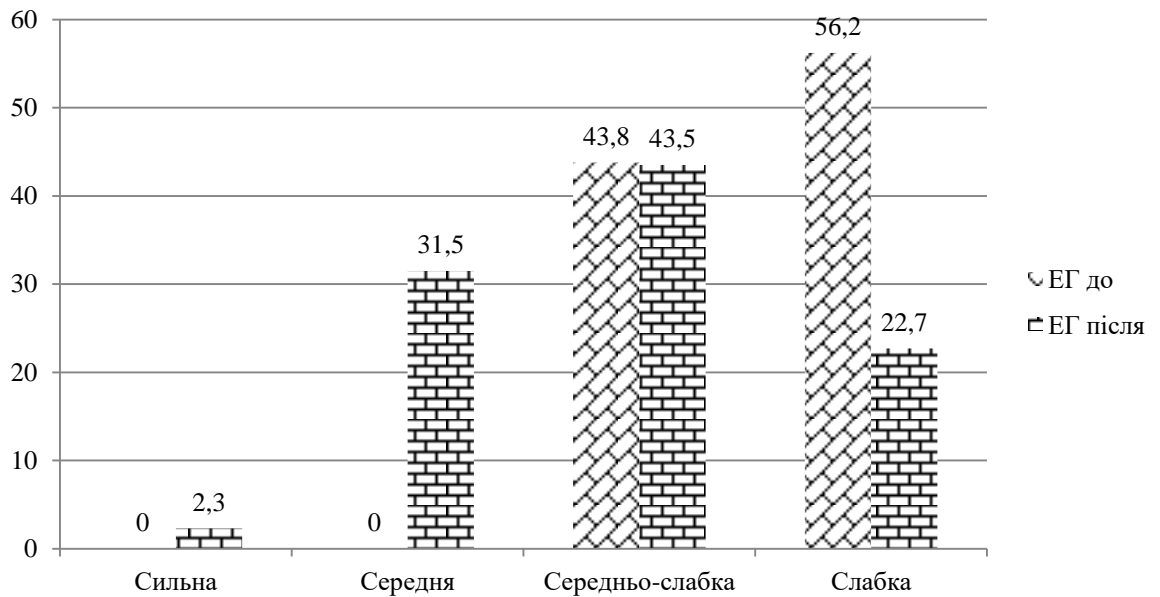

Рис. 3.5. Розподіл учнів ЕГ за типами нервової системи до та після педагогічного експерименту

Висновки до розділу 3.

1. В результаті власних досліджень та аналізу досвіду науковців розроблено та впроваджено в процес фізичного виховання дітей з вадами слуху методику секційних занять з одноборств. В основі розробленої методики було використання спеціалізованих рухливих ігор-борця, спеціальних вправ для засвоєння навичок самострахування, а також елементарні технічні дії з бротоьби панкратіон та гркплінг. Реалізація змісту зазначених блоків у експериментальній методиці розвитку координаційних та психомоторних здібностей молодших школярів з вадами слуху відбувалася трьома етапами: • початковий (вступний); • корекційно-розвивальний; • підтримувальний

2. Визначили стан соматичного здоров'я молодших дітей які мають розлади слуху відрізняється від їх здорових однолітків, так як патології слуху це не сама головна проблеми в стані здоров'я дітей, а більшість з цих дітей мають ускладнення в стані здоров'я. З 18 досліджуваних школярів з вадами

слуху високий та вище за середній рівень соматичного здоров'я не має жоден з учнів, на відміну від їх здорових однолітків – 2,9% відповідно.

3. Заняття з одноборств для слабочуючих молодших школярів полягали в удосконаленні рівня розвитку їх рухових якостей, а особливо координаційних здібностей, які мають суттєвий взаємозв'язок з рівнем розвитку когнітивних функцій дітей та сприяють їх гармонійному фізичному розвитку, а також в процесі занять прагнули забезпечити позитивний вплив засобів одноборств на динаміку психічної, розумової працездатності учнів і розширити можливості їх естетичного впливу, розвиваючи в учнів прагнення до занять руховою активністю. Після проведення експерименту спостерігається приріст показників школярів обох груп, так нижчі показники у вправі «Човниковий біг із перенесенням кубиків по спіралі, с» результат – 25,9 с. в учнів КГ, а в ЕГ – 23,7 с. Так, приріст показників в ЕГ у тесті «Ходьба по прямій із закритими очима, см» був більший за учнів КГ – на 6,3 %, що підтверджує ефективність використання засобів одноборств, засобів адаптивного та «інклюзивного фізичного виховання» з метою поліпшення психофізичного розвитку дітей з вадами слуху.

4. В результаті дослідження визначено стан розвитку психомоторних здібностей учнів ЕГ та КГ і зроблено висновок, що учням ЕГ складно оперативно оцінювати ситуацію щодо просторових умов (просторова дезорієнтація), яка складається під час виконання рухових завдань, і реагувати на неї раціональними руховими діями. В ЕГ після застосування засобів одноборств в позакласний час кількість дітей з середньо слабким типом нервової системи зменшилась на 0,3%, а з слабким типом нервової системи на – 33,9%, а в КГ – 8,0% це підтверджує ефективність та актуальність застосування засобів одноборств в позакласній роботі з дітьми з вадами слуху. Так, як психомоторний розвиток визначає і рівень успішності в навчанні.

ВИСНОВКИ

1. В результаті аналізу й узагальнення даних науково-методичної літератури встановили, що негативне ставленням дітей до традиційних форм проведення занять з фізичної культури в школах-інтернатах знижує рівень їх рухової активності, тому підтверджено думку щодо необхідності збільшення актуальності та мотивації до занять руховою активністю, створення можливостей у дітей з вадами слуху під час навчання в спеціальних закладах освіти занять за вибором, зменшення ролі традиційних (обов'язкових) заходів і застосування засобів різних видів спорту під час секційних занять.

2. Розроблено та впроваджено в процес фізичного виховання учнів з вадами слуху методику секційних занять з одноборств, що була спрямована не лише на формування та удосконалення координаційних здібностей дітей з вадами слуху, але і на розвиток їх психомоторних здібностей. На початковому етапі занять за розробленою методикою задача була зацікавити дітей з вадами слуху, та допомогти їм виробити звичку до занять та закласти в основну рухову базу, з метою корекції їх рухової сфери та зміцнення їхнього здоров'я. Мета заняття за розробленою методикою для учнів з вадами слуху це надати мініму знань з одноборств та підвищити їх мотивацію та інтерес до занять різними видами боротьби і також в заключній частині заняття вони мали на меті розучувати та засвоювати правила рухливих ігор з елементарними формами одноборств.

3. Під час педагогічного експерименту було встановлено стан сформованості та розвитку координаційних здібностей учнів з ООП та їх здорових однолітків. Складнокоординаційні дії, що виконувались учнями з вадами слуху на секційних заняттях з греплінгу та панкратіону позитивно вплинули на їх психомоторний розвиток і результати в Темпінг тесті були кращі за учнів КГ. Після впровадження експериментальної методики в ЕГ з

сильним та середнім типом нервової системи спостерігається – 33,8% учнів, а в КГ- 11,6% дітей відповідно. В ЕГ після застосування засобів одноборств в позакласний час кількість дітей з середньо слабким типом нервової системи зменшилась на 0,3%, а з слабким типом нервової системи на – 33,9%, а в КГ – 8,0% це підтверджує ефективність та актуальність застосування засобів одноборств в позакласній роботі з дітьми з вадами слуху. Так, як психомоторний розвиток визначає і рівень успішності в навчанні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Апанасенко Г. Л. Медицинская валеология. Ростов н/Д : Феникс, 2000. 248 с.
2. Бойченко НВ, Алексєнко ЯВ, Алексєєва ІА. Інноваційні технології в системі підготовки спортсменів-єдиноборців. *Єдиноборства*, 2015. С.25-27.
3. Байкина Н. Г., Пипнюк П. Ф. Методика корекції рухової сфери у глухих школярів під час орієнтування на заняттях з оздоровчого туризму. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2012. № 7. С. 15–24.
4. Чудная Р.В. Маліков М. В., Гостіщев В. М., Іванська О. В. Адаптивное физическое воспитание. К., 1999. 360 с
5. Богдановська Н. В. Особливості організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми з особливими потребами в закладах дошкільної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : зб. наук. пр.* 2018. № 3. С. 7-11. - Режим доступу: dspace.pdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/3926
6. Борисенко Л.Л. Фізична культура як інклюзивне середовище. *Система надання освіти дітям з особливими освітніми потребами в умовах сучасного закладу : Збірник за матеріалами VI Всеукр. науково-практичної конференції (12 грудня 2018 року)*. Лисичанськ : ФОП Чернов О. Г. 2018. С. 23-26
7. Боднар О. Джевага В. Технологія корекції координаційних здатностей дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху. *Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання і спорту / за заг. ред. Євгена Приступи*. Львів, 2016. Вип. 20, т. 3/4. С. 11-16.

8. Горопаха Н. М. Фізичне виховання дошкільників та молодших школярів у контексті інклюзивної освіти: проблеми наступності та перспективності. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2014. Вип. 10. С. 11-15. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2014_10_6

9. Гурінови Х. Є. Трач В. М. Методика використання засобів фізичного виховання для корекції рухової функції глухих дітей молодшого шкільного віку: навч. посіб. Львів, 2005. 100 с.

10. Джевага В. В. Корекція порушень координаційних здібностей дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху в процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» Київ, 2017. 20 с.

11. Доцюк Л. Г., Гауряк О. Д. Використання адаптивної фізичної культури для корекції фізичного розвитку школярів з порушеннями слуху *«Молодий вчений»*. № 3.1. (43.1), березень, 2017. С. 132–135.

12. Збірник програм гуртків факультативів, курсів за вибором із фізичної культури / упор В.В. Деревянко, Г.А. Коломоєць. Київ: Літера ЛТД, 2019. 480 с.

13. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» від 6.10.2005 № 2961-IV. / [електронний ресурс] — Режим доступу: www.zakon.nau.ua

14. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 р. № 3809 – XII. Відомості Верховної Ради України. 1994; (14): 80. Редакція від 03.07.2018 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.

15. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2017. № 30, ст. 1

16. Зубко Ю.Ю., Чередніченко С. В., Скрипка І. М. Вплив засобів одноборств на рівень розвитку координаційних та психомоторних здібностей дітей з вадами слуху. *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення : матеріали XX Міжнародної наук.-практ. конф. молодих*

учених : у 2 т. / відповід. ред. М. О. Лянной; наук.ред. О. А. Томенко. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. С.

17. Зубко Ю.Ю., Скрипка І.М. Використання інноваційних технологій для контролю підготовки юних спортсменів з вадами слуху на заняттях з одноборств. *Цифрові технології в процесі підготовки спортсменів в умовах формального і неформального навчання : матеріали I міжнародної науково-практичної конференції* : відповід. ред. Д.В. Бермудес. Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2021. С.81-82

18. Івахненко А. А. Корекція і розвиток психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* : зб. наук. праць / за ред. С. С. Єрмакова. Харків, 2013. № 3. С. 66-68.

19. Калініченко І. О. Антонов М. Ю. , Єжова О. О. , Микитенко О. К. , Палеева Т. В. Фізичний розвиток дітей і підлітків шкільного віку м. Суми (2000-2002 рр.). *Фізичний розвиток дітей різних регіонів України (випуск 2, міські дошкільники)*. Київ : Укрмедкнига, 2003. 232 с.

20. Кетельхут Р. Дзюдо для детей. Увлекательное учебное пособ. для девочек и мальчиков, М.: Терра-Спорт, Олимпия Пресс, 2003. 88 с.: ил. 5.

21. Коваленко І. М. Застосування дзюдо в процесі фізичного виховання учнівської та студентської молоді. *Вісник Запорізького національного університету Серія : Фізичне виховання та спорт, Запоріжжя, 2014. Вип. 2. С. 22–25.*

22. Копочинська Ю.В. Фізична реабілітація дітей з порушенням слуху. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова Серія 15: Науково-Педагогічні проблеми фізичної культури (Фізична культура і спорт). Випуск 4(47), 2014. С. 63-67.*

23. Компанець Н.М. Луценко І.В., Навчально-методичний посібник «Моделювання індивідуального розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного ДНЗ». Н.М. Компанець, К.: , 2018. С. 66.

24. Колишкін О.В. Адаптивне фізичне виховання слабочуючих учнів спеціальної школи: Наук. видання., Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2003. 156 с.

25. Кріль І., Пітин М., Ціж Л. Використання засобів бадмінтону у системі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху: перспективи досліджень. *Вісник Прикарпатського університету. – Серія : Фізична культура.* Івано-Франківськ, 2013. Вип. 18. С. 274–277.

26. Кунінець О. О. Корекційний вплив на рухову сферу глухих дітей молодшого шкільного віку засобів оздоровчого туризму. *Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт.* 2017. № 1. С. 130-136.

27. Ляхова І.М. Розвиток координаційних здібностей у спортивно-ігрових рухових діях дітей зі зниженим слухом. *Педагогіка, психологія і медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту: Збірник наукових праць / За ред. С.С. Єрмакова.* Харків: ХДАДМ (ХХПІ), 2005. Вип. 10. С. 243-247.

28. Ляхова І.М. Ритмізація рухів дітей з вадами слуху. *Дефектологія.* 2002. №3. С. 24-28.

29. Матвеев С.Ф. Когут І.О., Гончаренко, Є.В. Педагогічні засади проведення тренувальних занять зі спортсменами, які мають відхилення розумового розвитку: навчальний посібник. К.: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. 122 с.

30. Мут'єв А.В. Розвиток рухової сфери глухих школярів засобами спортивних єдиноборств: автореф. дис...канд. пед. наук. Одеса, 2003. 19 с

31. Мунтян В.С. Электронный учебно-методический комплекс в программе обучения студентов единоборствам. *Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях. – Сборник статей X международной научной конференции, 7-8 февраля 2014 года.* Белгород. Харьков. Красноярск: ХГАФК, 2014. С. 137-145.

32. Наказ Міністерства молоді та спорту Про організацію навчально-тренувальної роботи дитячо-юнацьких спортивних шкіл: прийнятий 17 січня 2015 № 67. *Офіційний вісник України*. 2015. №12. 20 лютого. С 250. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/l438434>

33. Наказ про систему організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладів. *Офіційний вісник України* від 31.10.2003, № 42, стор. 206.

34. Найминова Э. Физкультура. Методика преподавания. Спортивные игры / Э. Найминова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2003. 256 с.

35. Ричок Т. М. Корекція показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.02 / Тетяна Миколаївна Ричок; МОНУ, НУФВСУ. Київ, 2018. 24 с.

36. Павленко Ю.А. Электронный паспорт спортсмена. *Современный Олимпийский спорт и спорт для всех*. Материалы XI Международного научного конгресса 10-12 октября 2007, г. Минск, 2007. С. 57-59.

37. Пеганов Ю.А., Спицин А.Г. Способы повышения уровня физической подготовленности глухих и слабослышащих старших школьников. *Дефектология*. 1998. №2. С. 37-49.

38. Пилипчук О.П., Скрипка І.М. Методика проведення фізкультурно-оздоровчих занять з елементами дзюдо для дітей з особливими освітніми потребами *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 2021. Вип.1 (129). С. 83–87

39. Плошинська А. А. Крюкова Ю.О. Паралімпійський спорт як соціальне явище. *Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Дніпро : Вид-во «Нова Ідеологія»*. 2017, С. 130–137.

40. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» № 545 від 12 липня 2017 р. (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 617 від 22.08.2018) // Урядовий кур'єр. – 2017. – № 137.

41. Постанова від 15 серпня 2011 р. № 872 Київ Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ №588 від 09.08.2017 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>

42. Романенко А.В. Влияние внеклассных занятий по спортивному ориентированию на коррекцию познавательной сферы глухих детей: Автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.03. Запорожье, 1997. 22 с

43. Соціальна і життєва практика дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах навчально-реабілітаційних центрів: Практико-зорієнтований посібник. За ред. І.Г. Єрмакова, К.С. Тороп, К.В. Рейди. Дніпро: “Інновація”, 2018. 385 с.

44. Скрипка І.М., Чхайло М.Б. Особливості використання засобів боротьби дзюдо в загальноосвітніх спеціальних школах-інтернатах для дітей з вадами слуху. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць / За ред. О. В. Тимошенка. К. 2020. № 3 К (123) С. 394–399..*

45. Скрипка І.М., Ворона В.В. Організація роботи в закладах системи «інваспорт» Сумської області. *Вісник Чернігівського держ. пед. Ун-ту імені Т.Г. Шевченка. Випуск 10 (166). Серія: Педагогічні науки. Чернігів: ЧДПУ, 2020. С. 45-55*

46. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2017. 629 с.

47. Томащук О. Підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту як педагогічна проблема – Режим доступу : [http://www.vmurol.com.ua/upload/Naukovo_doslidna% 20robota /Elektronni _vidannya /Act_problemi/2009/41.pdf](http://www.vmurol.com.ua/upload/Naukovo_doslidna%20robota/Elektronni_vidannya/Act_problemi/2009/41.pdf).

48. Туряниця І. С. Дзюдо як засіб розвитку фізичних якостей та координаційних здібностей студентів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / фізична культура і спорт : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 5 (87). С. 120-123.*

49. Шевченко С.М. Особливості освітньої, коригуючої і розвивальної роботи у спеціальній школі різних типів у 1999-2000 рр. незалежної України. *«Молодий вчений»*, 2019. № 5.2 (69.2) травень, С. 37-41.

50. Шишлова І. О. Оздоровча фізична культура та спорт у підвищенні емоційного тону учасників процесу соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти. *Збірник наукових праць. 2019. Харків: ХДАФК. С. 214–222.*

51. Шевченко С.М. Особливості освітньої, коригуючої і розвивальної роботи у спеціальній школі різних типів у 1999-2000 рр. незалежної України. *«Молодий вчений»*, 2019. № 5.2 (69.2) травень, С. 37-41.

52. Фомін Д. Особливості методики розвитку фізичних якостей спортсменів з порушенням слуху, які займаються боротьбою. *Збірка наукових праць за матеріалами ІХ Всеукраїнської конференції студентської науково-практичної конференції (26-27 березня 2015 року)*, 2015, Херсон. С. 177-181

53. Флейчук О. Оцінка фізичної та розумової працездатності глухих дітей. *Наука и спорт: взгляд в III тысячелетие: Сб. ст. Міжнар. наук. конф. студ. К., 1999. С. 109-111.*